

Catequesi cinquena: El laic compromès amb el seu món i l'artista com a comunicador de la bellesa de Déu

En la cinquena catequesi es parla de Gaudí com a creient i com aquesta vessant de la seva persona es feia palesa en la seva obra.

24/10/2010

Si anem més enllà de les informacions habituals sobre Gaudí, que ressalten tant la seva genialitat com el seu caràcter una mica pintoresc, descobrim un altre Gaudí força desconegut. El cert és que la transcendència de la seva obra ens ha portat a preguntar-nos pels ressorts íntims de la seva persona i, com passa sovint, en afrontar els motius profunds de la seva vida, descobrim que la interpel·lació de les seves realitzacions cobra una altra perspectiva molt més significativa. Més enllà dels detalls i de les novetats tècniques, hi ha una rica experiència que es desplega en la seva missió d'artista que vol mostrar en la seva obra l'empremta del Creador.

I. EL LAIC COMPROMÈS AMB EL SEU MÓN

Gaudí és un model suggeridor per al creient actual. L'estudi i el contrast

amb els testimonis que més íntimament el van tractar, tan humanament com espiritual, és esclaridor. Tots coincideixen a assenyalar l'admiració que suscitava més enllà del seu treball.

L'assistència multitudinària al seu funeral i els nombrosos testimonis de valoració entre els sectors més diversos, indiquen fins a quin punt s'havia convertit per als seus conciutadans en un referent d'integritat i de convicció. I això resulta més sorprenent quan sabem que fou recollit com un captaire, després de ser atropellat, i moria com un pobre a l'hospital dels pobres. Com un creient senzill i coherent que va desplegar una missió que encara continua. Des d'aquesta perspectiva, val la pena rastrejar alguns trets de la seva vida com a laic, de la qual podem afirmar que va arribar a "contribuir des de dintre, igual que el llevat, a la

santificació del món” (Lumen gentium, n. 31).

1. L'arquitecte de Déu

“Per fer bé les coses cal, primer, estimar-les; segon, la tècnica”

Aquest és el tret de la seva personalitat que més l'identificava, en la mesura que comprenia la seva professió com una missió. A aquesta consciència hi va anar arribant progressivament, i això va estar especialment lligat al projecte de la Sagrada Família. Tot i que, ja des del començament, va ressaltar l'originalitat de les seves propostes i la coherència de les seves conviccions. Curiosament, el tribunal de l'escola d'arquitectura que li va atorgar el títol tenia consciència perplexa d'aquesta peculiaritat.

Els encàrrecs civils i eclesiàstics van abundar entre les seves obres però a poc a poc es dona una major

tendència al que és religiós, i de manera especial a la Sagrada Família, que és la receptora de tots els seus assaigs i descobertes. Tot això va suposar renúncies a projectes atractius, com el de construir un gran hotel a Nova York, segons una oferta de l'any 1908 per part d'empresaris nord-americans.

Aquesta orientació del discerniment ens indica fins a quin punt anava comprenent el seu treball com a vocació i com de manera cada vegada més explícita marcava les seves eleccions i el seu treball quotidià. La dedicació constant d'hores i d'esforç, així com l'ús dels béns d'acord amb aquest fi, indica fins a quin punt tenia consciència de la seva missió.

2. El sentit d'Església *“L'Església no para de construir i per això el seu cap és el Pontífex –que vol dir que fa*

ponts—; els temples són ponts per arribar a la Glòria”

Gaudí, durant tota la seva vida, estigué envoltat de creients que van marcar i acompanyar el seu camí. Primer, els seus pares, de religiositat senzilla, i més endavant el seu mestre i mentor, Joan Martorell; després va mantenir relació d'amistat amb intel·lectuals creients com el sacerdot-poeta Jacint Verdaguer o l'escriptor Joan Maragall, o els bisbes Grau d'Astorga i Campins de Mallorca, però sobretot el seu amic i inspirador Torras i Bages, bisbe de Vic. A més, diversos sacerdots foren guies, consellers i col·laboradors, com el futur sant el P. Enric d'Ossó, els oratorians P. Lluís Maria de Valls i P. Agustí Mas, el jesuïta P. Casanovas o el sacerdot diocesà responsable de la Sagrada Família, mossèn Gil Parés. Aquesta trama de relacions fan de Gaudí un home vinculat cordialment a

l'Església de la seva època. Això no obsta que hagués de fer front a algunes dificultats, com quan el bisbe Morgades li va exigir prest els plans globals de l'edifici o quan el bisbe Laguarda va tenir l'"assenyada" ocurrència d'anar acabant el temple partint de la façana del Naixement i així tenir ja, si més no, una parròquia.

“Cada un ha de fer servir el do que Déu li ha dat”

Aquest vincle existencial de Gaudí amb l'Església tenia arrels espirituals. Se sentia membre de l'Església per gràcia, per convicció de fe, però a més pel seu sentit de la missió evangelitzadora. Aquell arquitecte que va acabar convertit en constructor d'un temple, sent la urgència de portar l'Evangelí i la presència de Déu a través de la seva obra al poble i a gent de tota mena. Desitjava que les seves obres

convidessin a la fe, apropessin a Déu i servissin als creients per confirmar i expressar la seva condició. Així la seva major satisfacció era organitzar i participar en les celebracions de les quals era assistent i en ocasions promotor. Entre els testimonis, recorden especialment la seva assistència a la missa matutina de Sant Joan de Gràcia, a l'oratori de Sant Felip Neri i a la catedral de Barcelona. I també de manera més significativa, a les celebracions, sota una lona, a la nau central del temple expiatori al voltant de la festivitat de Sant Pere, en l'organització de la qual col·laborava.

Hem d'assenyalar també la formació cristiana de Gaudí, que se centrava especialment en la litúrgia, i des d'ella s'estenia en la comprensió simbòlica de l'art cristià i la música, especialment el gregorià. La síntesi teològica, fruit de la seva experiència orant i celebrativa, així com dels seus

diàlegs i contrastos, té una coherència i una extensió molt notable com queda clar en la complexitat, harmonia i riquesa d'elements de la seva obra. Era un laic amb una sòlida formació, que es va forjar de manera força autodidacta, però sempre lligada a la seva experiència com a constructor.

3. La vida familiar *“La família és un altre art, que comporta sagrades obligacions que han d'acomplir-se, si un pren aquest estat”*

El celibat de Gaudí té tres explicacions confluents. D'una banda, el fracàs, per diversos motius, de quatre intents de matrimoni. Aquestes dificultats van des de l'absència de sintonia fins a l'anada a un convent de dues de les seves candidates. D'altra banda, la necessària dedicació al que resta de la seva petita família, en concret els seus pares i la seva neboda. I

finalment, i probablement com a motiu més decisiu, per la intensa dedicació al treball com a missió. Tot i això, aquesta situació va arribar en algun moment a ser dolorosa; el cert és que Gaudí va trobar l'equilibri personal en els seus amics, en l'estabilitat dels seus costums, en la centralitat de la seva professió viscuda de forma vocacional i en la intensitat de la seva vida espiritual.

Especialment significatiu era el seu comprimís de tenir cura del seu pare ancià i de la malaltia d'alcoholisme de la seva neboda òrfena. Aquesta fou abandonada pel seu pare, que també patia aquesta dependència, i va passar a ser acollida per Gaudí quan va morir la seva mare. Degué ser especialment dur l'acompanyament en el dia a dia de la malaltia de la Roseta, i més en un home com ell d'ascètics costums i amb les seves conviccions. Tanmateix sempre va procurar

l'atenció i la cura afectuosa de la malalta, que va acabar morint després de anys en què el seu oncle li va fer de pare.

Un dels testimonis més propers, l'escultor Joan Matamala, que aleshores era jove, ens recorda l'estimació de Gaudí per la família, així com la cura paternal d'alguns aprenents, artistes amb dificultats i obrers del temple expiatori. Una estimació que era corresposta per un petit grup d'amics que sempre van estar disposats a l'atenció domèstica, de la qual Gaudí no n'era un especialista. Així, en la malaltia, com en l'època de les febres de Malta, va comptar amb la companyia experta del doctor Santaló, amic proper; com en les necessitats per a l'organització de la casa després de la seva solitud, en la qual intervenia la família Matamala o la família que guardava el temple.

4. El compromís públic

“L’arquitecte només troba suport en la realitat, a diferència del poeta, que pot construir món a base de paraules”

L’arquitecte de la Sagrada Família tenia una forta consciència de pertinença a Catalunya, i sempre fou defensor de la identitat cultural i lingüística. Un fet significatiu d’aquesta convicció va ser la seva detenció, ja ancià, quan va voler entrar a l’església dels Sants Just i Pastor per celebrar l’eucaristia en memòria dels defensors de Barcelona. En ple poder militar de la dictadura de Primo de Rivera, aquell acte era considerat subversiu i els guàrdies li van impedir l’entrada. Quan el cap de la guàrdia li recrimina que parli català, Gaudí es referma en la seva postura de defensar la seva llengua. Els guardes el detenen, d’allí passa al calabós, i només en sortirà després de pagar

una multa. Aquest gest d'un home ancià mostra el coratge i la força interna de les seves conviccions.

Tanmateix, aquest compromís no arriba a l'exercici directe de la política. Quan Prat de la Riba el visita per proposar-li la seva candidatura, Gaudí rebutja l'oferta convençut que la seva missió principal és la construcció del temple que serveix al seu poble des de les seves arrels més profundes.

Aquesta negativa no li impedeix el tarannà de participació social i ciutadana, així com el seguiment dels problemes socials i polítics del seu temps. Aquest compromís el vincula a la participació d'algunes associacions com el Cercle artístic de Sant Lluç, l'Orfeó Català dirigit pel seu amic Lluís Millet o el Centre Excursionista de Catalunya.

5. L'atenció als pobres *“Els pobres vénen a demanar: on podran acollir-*

*se millor que a l'empara del temple,
que és la caritat cristiana?”*

Quan el pintor Joaquim Mir va pintar un quadre sobre la Sagrada Família, en el qual destaquen en primer pla un grup de persones demanant, entre les quals hi ha uns quants discapacitats i una mare amb dos petits dormint-hi a sobre, no s'imaginava que la seva pintura afegiria un adjectiu al temple. Així, Torras i Bages va tenir l'ocurrència de titular el quadre *La catedral dels pobres* .

Aquesta denominació agradava a Antoni Gaudí, ja que hi veia la possibilitat de significar l'objectiu d'atenció als pobres que també significava la construcció de l'església. Quan situa al pòrtic de la Glòria les obres de misericòrdia, fa alguna cosa més que introduir un ornament al decorat. Mira de ressaltar una opció per a la

solidaritat que es feia patent en la seva pròpia vida. Així, visitava sovint malalts, i no únicament entre els seus amics, sinó també en moltes ocasions acompanyava obrers del temple malalts i altres persones sense temor al contagi. Habitualment, ajudava persones en dificultats amb aportacions solidàries tretes dels seus propis ingressos, que sovint sacrificava en les obres del temple.

Un aspecte significatiu del seu sentit de caritat cal situar-lo en el projecte de les escoles de la Sagrada Família. Els fets de la Setmana Tràgica li permeten prendre consciència de la gravetat de la situació de misèria i absència de futur del món obrer. Se centra així en els operaris de l'obra i en els veïns d'El Poblet, suburbi aïllat proper al temple. Juntament amb mossèn Gil Parés, sacerdot responsable de l'atenció pastoral de la Sagrada Família, decideix muntar una escola per als nois dels paletes

de l'edifici i per als nens del barri en general. La intuïció partia de la urgència d'oferir educació i formació religiosa a les famílies obreres. Així Gaudí, amb els propis estalvis, va aixecar un edifici funcional entre l'any 1908 i l'any 1909 a base de maó català. Format per tres aules el perímetre de les quals té forma de tres cors que representen Jesús, Maria i Josep, a través dels quals se significa la mena d'amor que ha d'inspirar l'acció educativa.

La preocupació de Gil Parés i Gaudí després de la construcció va esdevenir una veritable experiència d'innovació pedagògica que, basada en els principis de l'escola activa de Maria Montessori, procurés oferir als alumnes una formació integral, pràctica i atenta a la natura. Un afer que Gaudí seguí amb interès, realitzant aportacions segons la seva especialitat, especialment en l'àrea de l'educació estètica. Un article del

1914 a la Il·lustració Catalana ens dóna idea de la valoració social i educativa d'aquesta comesa.

Les escoles de la Sagrada Família han de ser compreses com un dels projectes més estimats per l'arquitecte i que demostrava fins a quin punt el seu lúcid sentit de la caritat apuntava a la promoció educativa d'aquells que tenien menys possibilitats. A més, situa la seva fe en una perspectiva social profundament coherent amb l'Evangeli que volia viure.

II. L'ARTISTA DAVANT DEL MISTERI DE LA BELESA

“Ésser original és tornar a l'origen”

Les obres d'art de Gaudí neixen del seu propi dinamisme espiritual. L'eclosió del reconeixement internacional de Gaudí té a veure amb la bellesa i l'originalitat de les seves propostes, però sobretot

admira especialment la força del seu simbolisme que mostra un fort sentit espiritual. La connexió admirativa dels seus contemporanis connecta amb la transparència del més enllà que veiem reflectida en la seva visió de l'espai, en les formes i en les estructures de la pedra, en els colors de la ceràmica i en la transformació obedient de la forja. No és estrany que, des de les religions d'orient, i des de la recerca ecològica se sentin atrets pels seus edificis, pels seus jardins o per la infinitat de detalls que ens ha llegat.

Hi ha qui ha intentat trobar respostes agudes, unes vegades esotèriques i d'altres desassenyades, al sentit de la seva obra, però la solució més senzilla i evident es troba en la coherència i l'autenticitat de la seva fe catòlica. L'obra de Gaudí té la seva font i el seu origen en l'experiència de Déu, viscuda eclesialment des de l'esdeveniment de Jesucrist que és

"l'esplendor de la seva glòria" (He 1,3). Per això és fàcil, com veiem, establir el paral·lelisme entre les seves realitzacions, especialment en la Sagrada Família, i el seu itinerari espiritual. Entre la magnificència i la varietat dels seus símbols, reconeixem el fonament cristià que els sosté.

1. La bellesa de les pedres

“La Glòria és la llum, la llum dóna joia i la joia és l’alegria de l’esperit”

Va ser el sacerdot i més tard bisbe de Vic, Torras i Bages, qui va ajudar a aportar la profunditat bíblica, teològica i eclesial a les intuïcions de Gaudí. El seu talent d'artista troba, en les paraules del pastor, el sentit al seu treball creador. Així, en llaurar la forma en la matèria descobreix que la inspiració és com la llum divina que s'hi amaga. Això es tradueix en l'estimació per la matèria, que té en l'encarnació el seu motiu radical.

Com si el dinamisme de l'abaixament de Déu també portés a dir que el Verb es va fer, en alguna mesura, pedra. Com deia el bisbe, teòleg i poeta, “no rebutgem la matèria, no rebutgem allò on resplendeix la llum del segell artístic, que fins les creatures més ínfimes de la creació, els elements més simples, en mans de l'home inspirat, poden parlar al nostre esperit el llenguatge diví de la bellesa”[1].

L'arquitecte de la Sagrada Família sabia que la bellesa tenia un poder provocador i atreïa cap a la bondat i la veritat, alhora que en parlava. Sabia que la seva obra convidava i movia a la fe, que darrere de les seves pedres es manifestava una eloqüència que deia l'Infinit. Que l'Invisible es feia visible en un terreny, l'obra d'art, en què allò que és natural i allò que és diví s'apropaven. Dit també per la paraula de Torras i Bages: “L'atracció

que Déu exerceix sobre la criatura racional s'efectua per mitjà de l'amor (...). L'art serveix per portar els homes cap a Déu, Amor substancial de qui procedeixen totes les coses”.

Però la bellesa exigeix de ser contemplada en profunditat; si no és així, es pot convertir en aparença buida, en definitiva, vanaglòria. Com confessa Dimitri Karamàzov, en la novel·la de Dostoevski, al seu germà Alioixa, “la bellesa és una cosa terrible. Per ella es barallen Déu i Satanàs, i el camp de batalla és el meu cor”. Per això, Gaudí tantes vegades feia de guia als visitants per ensenyar-los a veure la fondària i la profunditat amagada rere les estructures arquitectòniques i les figures escultòriques.

2. La naturalesa com a Creació inspiradora

“La creació continua i el Creador es val de les seves criatures; els qui

busquen les lleis de la natura per conformar-hi les seves noves obres, col·laboren amb el Creador”

L'explicació profunda de les innovacions tècniques de la seva arquitectura, de l'extraordinari desplegament simbòlic dels seus motius i la capacitat expressiva de les seves propostes formals, neix de la consciència íntima de sentir-se un creador. Com a artista, se sent perllongant una obra ja començada que no solament es tracta d'imitar copiant, sinó de continuar en un procés evolutiu cap a la plenitud.

L'acte creador de Déu no està exhaurit, sinó que es dilata en l'acció creadora dels éssers humans, de la qual els artistes són testimonis. Des de l'art, Gaudí se sent part del procés evolutiu que entén en clau de creació cap a la salvació. No és una casualitat que l'itinerari dels retaules de la Sagrada Família s'articuli com a història de salvació, segons

l'esquema de creació (Naixement), pecat (Passió), i salvació (Glòria).

*“Aquest arbre proper al meu taller,
aquest és el meu mestre”*

Des d'aquí considerava la naturalesa mestra seva. En el fecund corrent del franciscanisme català, sent que en els seus secrets s'hi amaguen les estructures més perfectes que serveixen de models a l'arquitectura. Per això n'era un contemplatiu constant i profund, i corregia i assajava, guiat per la seva mà. La façana del Naixement és una eclosió de vida, on la pedra s'anima per florir en vegetals o flors, i cantar amb ocells que s'eleva al cel a través dels arbres.

Essent la naturalesa el seu tractat d'inspiració, en recull les lleis geomètriques de les seves estructures o els colors de les seves imatges. Considerava que els mediterranis han descobert millor

els seus secrets, perquè compten amb el do d'una llum inclinada que no és ni encegadora ni apagada. A través d'ella es desvetlla el secret de l'harmonia. Per això en les seves passejades li agradava d'arribar al mar, del qual deia que era el doble del cel. Allí aprenia el sentit del color que complementa la pedra tot apropant-la a la llum a través de la forma.

“Això és un cant a la naturalesa! Sí, això, però... digueu-ne Creació!”

Aquesta mirada gaudiniana és en el fons una oració que busca, rere l'empremta de Déu, trobar el sentit en l'amor creador. Per això, ell reclamava als admiradors del natural el salt de la confessió. Passar del fenomen al fonament, de la criatura al seu Creador.

3. Jesucrist, manifestació de l'Invisible

“Mirant Jesucrist. Ell sí, que, pel nostre amor, es féu pobre de debò!”

Gaudí va passant d'una visió filosòfica de la bellesa a una visió profundament cristiana. En aquesta direcció l'ajuda especialment la teologia paulina que descobreix la referència a Crist en tot el creat.

“Ell és imatge de Déu invisible, engendrat abans de tota la creació, ja que Déu ha creat per ell totes les coses, tant les del cel com les de la terra, tant les visibles com les invisibles, trons i sobirania, potències i autoritats. Tot ha estat creat per ell i destinat a ell” (Col 1,15-16).

L'entranya cristològica de la realitat li permet de fer una lectura de la bellesa i de l'art referida a Jesucrist, com veurem en el nostre recorregut al voltant de la Sagrada Família. Tot condueix a Crist. La tendresa i la festa de Crist encarnat, el dolor

sofrent de Jesús crucificat i el goig etern de la seva manifestació en Glòria. Ara la icona és Crist i en ell hi ha la porta. Només així podem interpretar la il·lusió de l'arquitecte quan li fou encarregat el misteri de Glòria de Montserrat. Representar el Senyor Ressuscitat el matí del dia de Pasqua era un repte pregon a la seva fe.

Es tractava de posar en pedra la visió paulina d'una creació que, delerosa, espera la recreació plena (Rm 8,19-24). Llàstima que l'intent quedés parcialment frustrat, i l'obra fos encomanada a un deixeble, amb dimensions i criteris molt més simples.

El Parc Güell també fa palesa aquesta pretensió de l'artista; així, la pujada al turó d'aquest jardí és, en el fons, un camí espiritual. Hom comença amb la raó mítica a l'entrada per passar després per la contemplació

de la natura fins al cim de la creu. Només allí, en la presència de Crist, s'assoleix la veritable trobada entre el cel i la terra. Allí l'art en la màxima simplicitat d'una creu despullada assoleix la seva definitiva eloqüència.

4. Quan l'arquitectura mostra la Trinitat

“Tot aquell que ho llegeixi, fins i tot els incrèduls, entonarà un himne a la Santíssima Trinitat”

El nostre recorregut per la bellesa ens porta des de la creu a la Trinitat. Quan Gaudí busca traduir a les formes arquitectòniques el misteri de la fe, procura conjuminar la inspiració orant, les possibilitats simbòliques i la perícia tècnica. Això l'obliga a pensar i repensar les seves propostes, tot madurant-les i qüestionant-les des de la seva mirada creient. La Trinitat, com a culminació de la revelació de Déu, es converteix

en el repte més insondable per expressar la profunditat de l'amor. Per a l'arquitecte, la superfície guerxa, no plana, denominada "paraboloide hiperbòlic", es converteix en la plasmació geomètrica i mecànica que expressa aquest misteri. La peculiaritat d'aquesta forma, que s'assembla a l'ondulació d'una sella de muntar, és que, essent una superfície corbada, es constitueix per línies rectes. Així, tres línies rectes infinites no paral·leles generen en el seu moviment la forma. Dues d'elles, el Pare i el Fill, són les directrius; mentre que, la tercera és l'Esperit, que, en el seu moviment en desplaçar-se per les altres dues, genera la forma geomètrica.

És com si la forma geomètrica amagués l'empremta del seu Creador. Com si la matèria parlés el llenguatge del seu Déu. O com deia Joan de la Creu: "*Mil gracies*

derramando pasó por estos sotos con presura, y, yéndolos mirando con sola su figura, vestidos los dejó de hermosura ”. En aquest cas, seran les línies geomètriques les que rebran simbòlicament les dimensions del Déu tripersonal.

Anem cap a una altra pista trinitària. A les torres hi figuren helicoïdalment col·locats de tres en tres, els Sanctus, Sanctus, Sanctus. Gaudí assenyala que el primer estarà dedicat al Pare i el seu color serà el groc de la llum; el segon, en taronja, estarà dedicat a l'Esperit Sant; i el tercer, en vermell, estarà dedicat al Fill. L'artista creient precisa que el segon és l'Esperit com a comunicació de l'amor del Pare i el Fill, i el seu color és la barreja dels que representen les altres dues persones trinitàries. Aquest cant orant en pedra i color que surt al carrer, té realment en la litúrgia interior la seva font i el seu testimoni; no és sinó una confessió

destinada a l'amor fundant que baixa fins a nosaltres en Revelació, tot retornant després en ascens de lloança. Com si les pedres cantessin el seu Déu.

[1] Cardó, Carles: Doctrina Estètica del Dr. Torras i Bages, Barcelona. Ed. Catalana S-S., 1919, p. 150

pdf | document generat
automàticament des de [https://
dev.opusdei.org/ca/article/catequesi-
cinquena-el-laic-compromes-amb-el-
seu-mon-i-lartista-com-a-comunicador-
de-la-bellesa-de-deu/](https://dev.opusdei.org/ca/article/catequesi-cinquena-el-laic-compromes-amb-el-seu-mon-i-lartista-com-a-comunicador-de-la-bellesa-de-deu/) (23/08/2025)